

Semana Santa Setabense 2012

HERMANDAD DE COFRADÍAS
DE LA SEMANA SANTA DE XÀTIVA

Suomenario

Saluda Sr. Arzobispo.....	5
Saluda Sr. Alcalde.....	7
Saluda Sr. Abad.....	9
Saluda Sr. Presidente.....	11
El arte dramático de la Pasión en Játiva.....	15
Vida de la Iglesia y Cofradías.....	21
Getsemaní.....	25
Primavera y Luna Nueva.....	29
El mundo de la información sobre la Semana Santa en el Siglo XXI.....	31
Capítols de la Confraría de la Sang. De 18 de Maig de 1728.....	37
La Festa de la Sang i el Ceremonial de les Cortesies segons uns manuscrits de 1774.....	45
Una devoció molt transcendent.....	53
La historia propia de las Cofradías de la Semana Santa de Xátiva.....	55
Judici i mort de Jesús.....	59
Ribera i l'abril de 1877.....	65
Ser Verónica en Semana Santa.....	69
Mirant enrere per a seguir endavant; una opinió com un altra qualsevol ..	73
Carta de un Penitente Anónimo.....	75
“El Cachorro”, algo más que un Cristo.....	79
Vida de un Cofrade.....	81
Las Cofradías en las redes sociales.....	90
Album de fotos.....	92

Escut de Francisco Agulló Cebrián procedent del seu palau al carrer de Moncada, 1, que quan va caure l'edifici es va traslladar al palau del marquès de Montortal, del mateix carrer. Foto Mateo Gamón. Arxiu fotogràfic del Museu de l'Almodí

La Festa de la Sang i el Cerimonial de les Cortesies segons uns manuscrits de 1774

Mariano González Baldoví

DE LA REIAL ACADÈMIA DE SANT CARLES DE VALÈNCIA

El passat 14 de novembre vaig adquirir en un llibreter de vell de València dos documents de 1774 relacionats amb la Confraria de la Sang de Xàtiva, que he donat a l'Arxiu Municipal.¹ Procedeixen del mateix conjunt de l'arxiu nobiliari del la família Agulló, comtes de Ripalda, els restes del qual van rodant pels antiquaris de València des de fa molts anys, i del que l'Ajuntament, a proposta meua, ja va adquirir una part ben interessant en 1990 a altre llibreter del carrer de la Corretgeria de dita ciutat.

El primer és una quartilla amb dos escrits de diferents mans en la mateixa cara. En el superior, que no té data ni firma, especifica el número de ciris i les despeses que cal prevenir per a la festa de la Puríssima Sang i la de la Circumcisió. El segon, també sense datar, està signat per *Micó* i dirigit a *Frasquito*. Pel contingut, és, sens dubte, la resposta a l'anterior, que el destinatari va escriure en el mateix paper, per tant, el text de la part superior hauria estat redactat pel clavari *Frasquito*.

Gràcies a la cronologia podem identificar perfectament a *Micó* i a l'altre personatge, que ha de ser un Agulló, perquè els documents procedeixen de l'arxiu de dita família. El clavari, *Frasquito*, era D. Francisco Agulló Cebrián, (Xàtiva, 1732-1795) regidor perpetu de San Felipe i cavaller de Montesa. El seu fill, José María, va ser comte de Ripalda. Vivia en el palau situat al principi del carrer de Montcada, on ara hi ha un edifici comercial. La persona que li respon, *Micó*, era el també noble D. José Micó Vallterra, (Xàtiva 1738-?) cosí tercer de l'anterior per descendir els dos de la branca Belloch-Borja, el qual vivia al palau dels Maïques Sanç, actual Casa de la Cultura.

La Confraria de la Sang, fundada en l'edat mitjana, s'ocupava dels soterrars als ajusticiats i als desemparats, i tenia la seu en l'església de Sant Francesc. Com és conegut, en el segle XVIII es va fusionar amb la Confraria de la Soledat, de la que en origen només podien formar part els nobles, la qual tenia la seu en l'església de Sant Domènec.² Celebrava dues festes a l'any, la de la Puríssima Sang, els dies 31 de desembre i 1 de gener, per la Circumcisió, i les processons del Dimecres i Divendres Sant.

Crida l'atenció el fet que totes les previsions que es fan al segon text referides a les processons afecten a la imatge de la Mare de Déu, res es diu del protocol, trasllat ni cerimònies al voltant de la imatge del Crist de la Palma, ni a les despeses en ciris, ni que haja de presidir els oficis del Dijous Sant, com ara es fa. Si hem d'atendre'ns als documents, la festa o funció dedicada al Crist es celebrava sense cap manifestació en la via pública, sinó a l'interior del convent dels franciscans, en "los claustros" del qual tenia un altar la imatge. Sembla com si hi hagués dues imatges: l'existent en el convent, i la de clavari, que era traslladada

1 Arxiu Municipal de Xàtiva. Fons Ripalda. LG 4.656/61

2 "Domènec" és una hipercorrecció que s'ha imposat en els darrers anys, que hem fet servir des dels historiadors als periodistes. Tanmateix, tots els documents en valencià dels segles XIV al XVII que nomenen el convent, l'església conventual o el sant titular diuen "Sant Domingo" o "Santo Domingo."

el Diumenge de Rams des de la casa del clavari de l'any anterior a la de l'any en curs, i d'aquesta darrera a Sant Francesc el Divendres Sant demati, tal com figura en les ordenances de la confraria, publicades per Sarthou. Probablement, va substituir a l'Ecce Homo en la presidència de la *Misa in Coena Domini* arran de la desamortització de 1836, quan desaparegueren els franciscans, que eren els qui es feien càrrec de la imatge.

El segon document, més interessant, es titula: "*Adiciones al ceremonial echo en la Cofradia de la Sangre de Nuestro Senor Jesuchristo para noticia de los sucesores en la clavaría de dicha cofradia, echos en el ano 1774*". Està escrit per una mà diferent als anteriors, i s'allarga més de cinc quartilles en dos plecs, el segon dels quals té com a marca d'aigua un cavaller amb una llança. No es tracta, doncs, d'uns estatuts complets, sinó només, com diu el nom, d'una *addenda* als ja redactats, potser perquè l'apartat corresponent al cerimonial del dimecres els va semblar poc explícit.

Tots els xativencs i molts forasters coneixen les Cortesies del Dimecres Sant de Xàtiva tal com es fan ara. I és cert que el cronista Sarthou va publicar ordenances i plets de l'esmentada confraria, no obstant, el text que ha arribat a les meues mans té l'interès d'especificar el paper assignat a cada càrrec i, sobre tot, el de descriure amb tot detall els preparatius i la formació de la processó i el cerimonial de l'acte de les Cortesies com eren al segle XVIII, el qual presenta substancials diferències en l'actual.

El "monitor" feia un treball d'ordenança. Entre altres quefers, s'encarregava de recollir els ciris, que eren un producte manufacturat bàsic car, segons es veu per la minuciositat amb la que s'indiquen els colors, el pes, la quantitat necessària, qui els havia de dur, on havien de col·locar-se, quant de temps havien de durar, i que els que sobraren havien de guardar-se en un caixó amb pany que tenia la Confraria en Sant Francesc.

A més, el matí del Dimecres Sant, duia al convent de la Mercè quatre ciris rojos pera l'Ecce Homo i dos blancs al de Santo Domingo per a la imatge de la Soledat, la qual cosa cal interpretar com que el pas només tenia dos fanals a la part de davant. Després, portava a Sant Francesc dos ciris rojos per a l'Ecce

Interior de l'església de Sant Francesc durant la Setmana Santa en una fotografia de Sarthou d'abans de 1936. Com es veu, el pas de la Soledat era menut, a l'igual com la imatge, per la qual cosa no requeria més de quatre portadors.

Arxiu fotogràfic del Museu de l'Almodí

Homo, i altres dos blancs per a la Mare de Déu, que havien d'il·luminar les imatges durant els oficis del Dijous Sant.³

El "arreglador", nom que encara es conserva, era, com diu l'afegit de l'estatut, *el diputado por la cofradia para el arreglo de la procesión*.⁴ y actuava alhora com mestre de cerimònies o cap de protocol. Quan era l'hora i tot estava enllestit, donava avis al clavari i confreres per a que aquests s'acostaren a la sagristia, on estava *la Ciudad*, és a dir, els seus representants, el corregidor i els regidors, per a que, en seguici solemne, es dirigiren al cor, que era lloc on havien d'esperar el moment d'eixir. I d'immediat, ordenava l'eixida, encapçalada pels pendonistes i seguida per les parelles de confreres que hi hagués. És a dir, la processó tenia un ordre i els participants eixien emparellats.

Un cop ordenada i desfilant, l'arreglador era qui, en arribar a Santa Clara, s'avançava fins el seguici de la Congregació de l'Ecce Homo, que també desfilava per parelles, per tal d'informar-la d'on estava el pas de la Mare de Déu, i acordar els temps, de manera que cap imatge hagués d'esperar a l'altra, *"para que a un mismo tiempo lleguen ambas procesiones a la iglesia de San Francisco."*

A partir d'aquest moment, es descriu el cerimonial que es seguia, l'ordre dels actes, qui feia cada cosa segons la jerarquia, i en algun cas, especifica el perquè.

Tal com es fa ara, en aplegar la processó a la porta de Sant Francesc, els tabernacles de les imatges s'avançaven entre les fileres dels confreres respectius fins quedar front per front a *"una distancia proporcionada"*.

Primerament, els penons de l'Ecce Homo feien les reverències a la Soledat, i després els d'aquesta, al Crist; tot seguit, els confreres del primer, per parelles, saludaven a la Verge i se'n entraven al temple, excepte la darrera parella, que es quedava per a il·luminar al Crist, *"pues no es regular que Christo quede sin ningunas luces"*.

La qüestió dels ciris, a més de costosa, era fonamental en l'època. Pensem que no hi havia llum artificial, per la qual cosa els carrers, igual com l'interior de les esglésies, estaven a fosques, només amb la claror de les espelmes.

Tot seguit, les parelles de confreres de la Soledat saludaven l'Ecce Homo i entraven a Sant Francesc, a excepció de la darrera, formada pels majordoms de la Sang, que quedaven també per mantenir il·luminada la imatge.

No es diu res de música o músics, pel que hem de deduir que ambdues processons desfilaven en silenci. Els portadors de cada pas eren només quatre, per tant, els passos serien de reduïdes dimensions i poc de pes, com es veu en la fotografia de l'interior de Sant Francesc presa per Sarthou abans de la Guerra. Entrats tots els confreres, venien les Cortesies pròpiament dites de la Mare de Déu a l'Ecce Homo. Després, entraven al temple els pendonistes, primer els del Crist i a continuació els altres. Finalment, entrava la imatge de l'Ecce Homo, i darrere seu, el pas de la Soledat. Tota la cerimònia era supervisada i dirigida per l'arreglador que, *"cuidará que todo esto se haga en la forma acostumbrada y con la mayor circunspección para que todo sea en honor del Señor y su Santísima Madre"*.

La Ciutat, és a dir, la corporació municipal, entrava en Sant Francesc darrere de la imatge, i era en aquell moment quan de nou, el clavari, que era el personatge i càrrec de major autoritat i representació, a l'igual com havia fet en l'església de Sant Domingo, s'apropava als regidors, segons manava el protocol, per tal d'agraciar-los la seua assistència i convidar-los *-suplicar-*, és el verb que usa l'original, a assistir a la processó del Divendres Sant, convidada que feia extensiva als confreres i empleats. Acaben els punts dels estatuts especificant que el sagristà dels franciscans es feia responsable de les imatges i els seus ornaments.

Només ens queda ressaltar la singularitat de les Cortesies de Xàtiva, per intervenir en elles dues imatges que no representen cap passatge de la Passió, ni l'encontre en la Via Dolorosa, ni el de la Mare amb el Ressucitat. Un anacronisme o anomalia que ha de tenir algun origen històric que desconeixem.

³ Ací es veu que antigament els ciris vermells eren distintius i propis de la imatge de l'Ecce Homo, mentre que els de la Soledat eren blancs, com correspondria a la Mare de Déu.

TRANSCRIPCIÓ DELS DOCUMENTS

(he respectat l'ortografia de l'original)

Document 1.

Nota de lo que se necesita para la clavaría de la Sangre

"Para el día de la Purísima Sangre de Christo se necesita 9 ciriales de a 4 libras y 23 cirios de a 4 onzas.

A la comunidad por su asistencia a la missa y por el sermón, 3 libras
Al munitor, 1 libra, 10 sueldos

Lo mismo se debe dar en la fiesta de la Circuncisión de el Señor.

Querido Frascuito: satisfago a la tuija con lo preciso para el día, que para la Semana Santa tenemos más tiempo y procuraré disponer lo que se necesita en una nota; y manda a tu afecto.
Amigo Micó"

Document 2

Adiciones al ceremonial echo de la Cofradía de la Sangre de Nuestro Señor Jesuchristo para noticia de los sucesores en la clavaría de dicha cofradía echas en el año 1774.

"Primeramente, tres o quatro días antes de la primera función de dicha cofradía que es la de la Preciosísima Sangre de Nuestro Señor Jesuchristo, el síndico pasa a casa el clavarío a hacerle presente que dicho día será la fiesta de la cofradía y que hará esquelas para la convocación. O el mismo clavarío le llamará y prevendrá aga las esquelas de convocación y que passe dicho síndico con recado del clavarío al Padre Guardián del Convento de San Francisco a manifestarle que la cofradía hará la fiesta acostumbrada en el referido día.

La víspera de dicha fiesta, o antes, hará pasar la sera necesaria para dicha función por el monitor al Convento de San Francisco y entregará al sacristán los 24 sirios de quatro onzas que se necesitan para dicha función, y la restante la cerrará dicho monitor en el almario o cajón que tiene dicha cofradía en dicho convento.

La cera que se necesita para este día son 9 seriales de a 4 libras y 25 sirios de 4 onzas. Aquellos para los 9 empleados en la cofradía, éstos, 12 para el altar mayor, 6 para el nicho de San Francisco, dos para los candeleros, dos para el altar del Santo Christo, en los claustros, y dos para la mesa de la cofradía y uno para comulgar el monitor.

En las vísperas de dicho día ya se pone en el altar dicha sera.

Al monitor se le pagan por su trabajo y asistencia 1 libra 10 sueldos. Éste cuida de transportar la sera desde casa el cerero hasta la iglesia de San Francisco, y las sillas, poner la mesa, tapete y lo demás necesario para dicha función.

Lo mismo se practica en la segunda función de la dicha cofradía que es el día de la Circuncisión del Señor.

Para la Semana Sancta se ha de prevenir la sera que constará por la cuenta que dará el cerero.

Quatro cirios de 4 onzas colorados se embían miércoles santo por la mañana para alumbrar

al Santo Exe Homo y dos blancos a Santo Domingo para Nuestra Señora de la Soledad, y en San Francisco se han de poner dos luces a cada santa imagen, colorados al Señor y blancos a la Virgen y con quatro a cada imagen puede haver bastantes.

Para los mismos tabernáculos en la procesión del viernes se darán 12 trozos para cada una, saliendo enteras desde la iglesia.

En el miércoles los frailes dominicanos proveen las linternas y se quedan con los cabos de los dos sirios que se ambiaren.

En dicho día el arreglador, como que es el diputado por la cofradía para el arreglo de la procesión, debe disponer quanto sea conveniente a ella. Luego que sea hora en salir la prosección, manifestará al clavario y demás individuos de la cofradía que se hallen allí, que si les parece pasará a decir a la Ciudad que si gusta salir a ponerse en su lugar (que es el coro), para que empiese a salir la prosección. Es de suponer que la Ciudad se forma en la sacristía, en donde sale formada a los ascientos del coro. Y consecutivamente dispone que los pendonistas se dispongan a tomar los pendones, que el monitor en tiempo quitó de delante de la Virgen y arrimó a la columna inmediata de las gradas que bajan de la sacristía y tomándoles le da a los que los han de llevar y empieza a formarse la prosección disponiendo que salga [n] las parejas que aya, y cuando le paresca, hará las tres cortesías al altar mayor y a la Virgen, y seguirá la procesión.

Al que ésta esté a Santa Clara, la dejará y se hirá a encontrar la del Santo Exehomo e, introduciéndose por medio de ella, llegará hasta la última pareja y manifestará cómo viene ya el paso de la Soledad, para que a un mismo tiempo lleguen ambas prosecciones a la iglesia de San Francisco. En llegando ésta a dicha iglesia los tabernáculos se introducen por medio y llegan a ponerse frente a frente, delante de la puerta de dicha iglesia, a una distancia proporcionada, y empiezan los pendones del Christo a hacer cortesía a la Virgen; e inmediatamente la hacen los de la Virgen a Christo, y retíranse unos y otros a su lugar y empiezan las parejas del Christo a saludar a la Virgen y entrarse en San Francisco, y sólo se quedará la última pareja, pues no es regular que Christo quede sin ningunas luces. Y después siguen las parejas del paso de la Soledad en hacer cortesía a Christo también, hasta la última pareja, que es la de los mayoresdomos de la Sangre, que deve quedarse siempre alumbrando a la Virgen. Concluidas las Cortesías de los del acompañamiento de la Virgen, haze la Virgen tres cortesías a Christo, y se quedará en su lugar; se entrarán los pendones del Christo en San Francisco y luego los de la Virgen. Inmediatamente, entrará Christo en San Francisco y después la Virgen. El arreglador cuidará que todo esto se haga en la forma acostumbrada y con la mayor circunspección para que todo sea en honor del Señor y su Santísima Madre, y se hirá a descansar.

El clavario se hallegará a la Ciudad que entrará también detrás de la Virgen, y le dará las gracias y suplicará su asistencia en el Viernes Santo. Y lo mismo a los empleados y acompañamiento. Y el Padre Sacristán de San Francisco cuida de las sacradas imágenes, y no será fuera de su lugar reencargarle su cuidado con los términos correspondientes a su atención, pues por fin los que se entregan de las santas imágenes y sus adornos son responsables de ellos."